

ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ В УКРАЇНІ

PROSPECTS OF RATIFICATION OF THE ROME STATUTE IN UKRAINE

Смірнова П.В., студентка II курсу міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Авраменко Т.О., студентка II курсу міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сайко І.О., студентка II курсу міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з найбільш гострої проблематики у сфері міжнародно-правової взаємодії України з державами-учасниками Римського статуту та безпосередньо самим Міжнародним кримінальним судом як органом міжнародної юстиції. Актуальність даного питання полягає перш за все у необхідності дослідження та висвітлення даної проблематики з метою сприяння ратифікації даного документу. Мета статті на цю тему є висвітлення основних моментів, аргументації та доцільності ратифікації та підписання Римського статуту Україною, дослідження обізнаності українського суспільства щодо питань, пов'язаних з ратифікацією Римського статуту. На основі аналізу наукової літератури, законодавчих та регулятивних документів, основні перешкоди на шляху до ратифікації Римського статуту були досліджені; аспекти співробітництва України та Міжнародного кримінального суду були характеризовані; основні переваги ратифікації Статуту для України були виокремлені; результати опитування українського суспільства щодо даного питання були проаналізовані. У результаті дослідження, було встановлено високий рівень обізнаності українського суспільства в досліджуваному питанні. Дана тема має потенціал для подальшого дослідження, оскільки дане питання залишатиметься актуальним допоки на території України здійснюються воєнні злочини, злочини що мають ознаки геноциду та злочинів проти людяності, та є потреба у їх ефективному розслідуванні. Питання про ратифікацію Україною Римського статуту призводить до появи великої кількості різноманітних думок та суперечок серед науковців. Це означає, що проблема потребує концептуального підходу для ефективного її вирішення. Слід розглядати переваги, недоліки та наслідки для визначення перспектив ратифікації Статуту, необхідно комплексно аналізувати можливості притягнення Російської Федерації до відповідальності за скоєні злочини, їх розслідування та порядок співпраці Міжнародного кримінального суду з національними органами судової влади України, і саме детальний розгляд всіх представлених аспектів важливий для розуміння перспектив ратифікації Римського статуту в Україні. Проте ратифікація вимагає внесення змін до внутрішнього законодавства України, і саме тому цей процес є досить нелегким та вимагає досягнення цілковитого консенсусу в законодавчій владі.

Ключові слова: Римський статут, ратифікація, повномасштабне вторгнення, Міжнародний кримінальний суд, воєнні злочини.

This article provides investigation of one of the most pressing issues in the field of international legal cooperation between Ukraine and countries that signed the Rome Statute and the International Criminal Court itself as an international judicial authority. The relevance of this issue lies primarily in the need to study and highlight it with a view to facilitating the ratification of this document. The purpose of this article is to highlight the main points, arguments and expediency of ratification and signing of the Rome Statute by Ukraine, and to study the awareness of Ukrainian society on issues related to the ratification of the Rome Statute. Based on the analysis of scientific literature, legislative and regulatory documents, the main obstacles to the ratification of the Rome Statute were investigated; aspects of cooperation between Ukraine and the International Criminal Court were characterized; the main advantages of ratification of the Statute for Ukraine were highlighted; the results of a survey of Ukrainian society on this issue were analyzed. As a result of the study, a high level of awareness of Ukrainian society on the studied issue was established. This topic has the potential for further research, as this issue will remain relevant as long as war crimes, crimes with signs of genocide and crimes against humanity are committed on the territory of Ukraine, and there is a need for their effective investigation. The issue of Ukraine's ratification of the Rome Statute leads to a large number of different opinions and disputes among scientists. This means that the problem requires a conceptual approach to effectively solve it. The advantages, disadvantages and consequences should be considered to determine the prospects for ratification of the Statute. It is necessary to comprehensively analyze the possibilities of bringing the Russian Federation to justice for the crimes committed, the investigation of such crimes and the procedure for cooperation between the International Criminal Court and national judicial authorities of Ukraine, and only a detailed consideration of all the aspects presented that are important for understanding the prospects of ratification of the Rome Statute in Ukraine. However, ratification requires amendments to the national legislation of Ukraine, and that is why this process is quite difficult and requires full consensus in the legislature.

Key words: Rome statute, ratification, full-scale invasion, International Criminal Court, war crimes.

За всю історію людство побачило досить велику кількість війн, які несли непоправні наслідки. В минулому столітті відбулося два наймасштабніших конфлікти – Перша та Друга світова війна. В контексті даної статті більш доречним буде зазначити саме про Другу світову війну, адже після неї почали створюватися механізми регуляції взаємодії держав задля запобігання збройній агресії. Пережиті конфлікти та кризи стали передумовою створення Міжнародного кримінального суду. Це стало вагомим внеском в світову безпеку та допомогло знайти консенсус серед ряду держав стосовно того, що безкарна агресія є неприпустимою та щодо важливості притягнення до відповідальності за найбільш тяжкі злочини.

Серед країн ООН Римський статут ратифікували 121 країна, проте існують ті держави, які підписали Статут, але не ратифікували його, і Україна входить до останніх.

На фоні повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україні знову поновилося дискусія стосовно

ратифікації даного документу, і в той же час йдуть обговорення щодо можливостей та особливостей тісної співпраці України з Міжнародним кримінальним судом.

Ратифікація Україною Римського статуту є надзвичайно важливим питанням, що неодноразово підіймалося в українському правовому дискурсі. Ця проблема набула актуальності з листопада 2013 року, адже саме тоді з'явилася потреба тісної співпраці України з Міжнародним кримінальним судом. Також здійснення такого кроку є прямим встановленням зобов'язанням зі сторони України в контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [1]. Військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалась 20 лютого 2014 року зумовила підняття ще більшої хвилі дискусій стосовно питання ратифікації Статуту. Наслідки процесу ратифікації допоможуть фіксувати військові злочини Російської Федерації та накладати відповідальність за них, оскільки за допомогою тісної співпраці з Міжнародним кримінальним судом

це вдасться робити ефективніше. Крім цього, важливість ратифікації полягає в можливості використання міжнародних механізмів забезпечення правосуддя, у випадках коли національні структури не мають достатньої компетенції в контексті притягнення до відповідальності злочинців-громадян інших держав, зокрема, іноземних військових. З одного боку, відповідно до законопроекту України «Про національні та міжнародні санкції» [2], національні санкції можуть застосовуватися з боку України до іноземців, але досвід діяльності Міжнародного кримінального суду дозволяє більш компетентно розглядати справи, що стосуються геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів і відповідно накладати на винних осіб справедливий санкції.

Вивченням даного питання у своїх працях займалися такі науковці, як: Боднар Н. А. [3], Смирнов М. І. [4], Волинець Р. [5] та Язджі В. С. [6].

З 20 січня 2000 року питання ратифікації Статуту стало досить актуальним. В той момент Україна не змогла стати частиною всієї системи міжнародної кримінальної юстиції через проблему імплементації Римського статуту до національного права. Конституційний суд України 11 липня 2001 року оприлюднив висновок про питання ратифікації Римського статуту. Преамбула та стаття 1 Римського статуту зазначає, що Міжнародний кримінальний суд використовує принцип комплементарності як основу свого функціонування [7]. Стаття 17 Римського статуту розкриває більш широко цю тезу, суттю якої є визнання юрисдикції Суду в тих справах, в яких держава не проявляє бажання вести самостійне розслідування з конкретних причин [7]. У Висновку Конституційного суду зазначалося, що Статут не відповідає Конституції України за тим пунктом, відповідно до якого Міжнародний кримінальний суд має доповнювати національні органи кримінальної юстиції [8]. Головна проблема полягає в тому, що розділ VIII «Правосуддя» Конституції України взагалі не передбачає доповнення судової системи [9]. Але все ж, метою діяльності Міжнародного кримінального суду все-таки є не зміна національної судової системи України, а її підсилення.

Задля подолання колізії було прийнято рішення внести зміни до статті 124 Конституції України, що було визначено Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Відповідно до зазначеного закону, у ч. 6 ст. 124 Конституції України зазначено: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [10]. Після внесення змін, які наголошують на визнанні юрисдикції Міжнародного кримінального суду з'явилася перспектива ратифікації Статуту та подальшого співробітництва між Україною та Судом. Проте реалізація даного процесу на практиці була відтермінована на невизначений термін рішенням законодавства без попереднього пояснення причин.

З огляду на все, можна зазначити, що дії України в контексті ратифікації і перспектив цього процесу є досить хаотичними, оскільки ще в 2000 році відбулося підписання Україною Римського статуту без його ратифікації. Водночас, Україна подає позови до Міжнародного кримінального суду з метою розслідування злочинів, скоєних на території нашої держави внаслідок вторгнення Російської Федерації з 2014 року та з метою розслідування злочинів проти людяності, вчинених експрезидентом Віктором Януковичем та іншими посадовими особами стосовно протестувальників, здійснених з 30.11.2013 до 22.02.2014. Проте, незважаючи на подані позови, процес ратифікації Статуту так і не завершено, а загальна юрисдикція Міжнародного кримінального суду не визнана. В результаті, Україна часто зіштовхується з критикою експертів, основною тезою яких є пропозиції створення спеціального міжнародного трибуналу, який би розслідував військові злочини Російської Федерації на території України.

Також варто зазначити, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації мало значний вплив на перебіг процесу ратифікації Римського статуту та підвищення рівня інтересу суспільства до цього питання. Це стало своєрідним поштовхом до початку більш тісної співпраці України та Міжнародного кримінального суду, що робить перспективи безпосередньої ратифікації Статуту більш близькими.

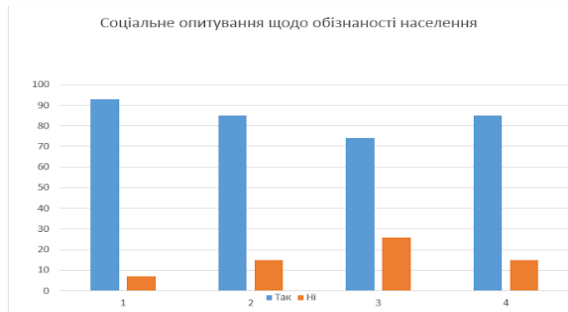
Держава має право визнавати юрисдикцію Суду в певних справах без ратифікації самого Статуту [7]. Подавши заяву на проведення такої процедури, держава може почати розглядатися як та, що має «неповну» ратифікацію. В 2014 році Україна скористалася можливістю почати розслідування воєнних злочинів, здійснених на її території, подавши свій перший позов до Міжнародного кримінального суду. В той же час було подано заяву на визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду у справах щодо злочинів проти людяності і воєнних злочинів на території України [11]. У римському статуті зазначено, що після подання подібної заяви, держава бере на себе зобов'язання у сфері співпраці та виконання рішень Міжнародного кримінального суду [7]. Не дивлячись на визнання юрисдикції Суду стосовно певних питань, держава з процесом «неповної» ратифікації не має права брати участі в певних організаційних процесах.

У березні 2022 року прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан розпочав розслідування злочинів проти людяності та воєнних злочинів, що були скоєні РФ на території України в 2022 році. Проте навіть на цьому етапі виникає певні складнощі, адже Україна не ратифікувала Римський статут, але подала заяву ще в 2014 році про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду над певними кримінальними справами. Внаслідок такого правового статусу України, Карім Хан зобов'язаний був отримати спеціальний дозвіл для початку розслідування, і цей процес зайняв би значно більше часу, якби не підтримка всіх держав-учасниць Міжнародного кримінального суду, саме завдяки якій процедура отримання дозволу була пропущена. Початок розслідування зробив перспективу ратифікації Римського статуту більш чіткою, проте для України використання статусу країни з т.зв. «неповною» ратифікацією Римського статуту і надалі є недоцільним, адже ця позиція не передбачає забезпечення основних повноважень для України, які має кожна держава-учасниця. Також варто звернути увагу на те, що результатом ратифікації Статуту стане наділення України процесуальними та організаційними правами, що поліпшують міжнародний імідж України та гарантують відновлення, захист всіх порушених прав та свобод громадян України. З набуттям статусу держави-учасниці Римського статуту Україна матиме змогу брати участь в Асамблеї Міжнародного кримінального суду та регулювати роботу самого Суду.

В кожній демократичній країні фундаментальні рішення щодо майбутнього держави приймаються народом. Україна дотримується основних принципів демократичного устрою та відстоює базові принципи забезпечення права людини. Це означає, що на перспективи ратифікації впливає і позиція населення України. До початку повномасштабного вторгнення питання ратифікації Римського статуту та посилення співпраці з Міжнародним кримінальним судом не видавалося нагальним та важливим для досить великої частини громадян. Не зважаючи на всю прикрість подій починаючи з 2022 року, населення України зрозуміло необхідність інтеграції до міжнародних об'єднань та співпрацю з міжнародними незалежними органами, яким і є Міжнародний кримінальний суд. Статистика, що транслюється опитуваннями, показує ріст обізнаності населення України в питанні самої суті та мети Римського статуту та необхідності його ратифікації. Це зумовлено також потужністю самого органу. Так, існує

велика кількість бюрократичних процедур, які, здавалось би, гальмують і уповільнюють процес, проте цей механізм створений з метою забезпечення найвищої якості проведення розслідувань та багатосторонньої співпраці між самими державами-учасницями.

Згідно із дослідженням, про яке ми згадували раніше, маємо ось такі результати:

По перше, більша частина людей, що проходила опитування (93%), чула про існування Міжнародного кримінального суду та має уявлення про те, які злочини розслідує дана інстанція. Звідси можемо зробити висновок, що населення розуміє важливість функціонування цієї установи на території нашої держави в умовах повномасштабного вторгнення РФ і відповідно здійснення великої кількості воєнних злочинів, злочинів що мають ознаки геноциду та злочинів проти людяності, розслідування яких і є компетенцією Міжнародного кримінального суду.

Переходячи до наступних пунктів дослідження, які стосувалися обізнаності населення щодо поняття Римського статуту Міжнародного кримінального суду та чому його ратифікація важлива на території України, можемо сказати, що кількість людей, які проявляють зацікавленість щодо цього питання, є досить значною (понад 80%). Цьому сприяв початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Тим не менш, у дослідженні було виявлено, що значній кількості опитаних громадян відомо, що Статут має бути ратифікований задля здійснення механізму безпосереднього покарання тих, хто скоює міжнародні злочини. В даній ситуації такими особами вважаються військовослужбовці та управ-

лінська верхівка російської федерації, а також інші особи, які з 2014 року тим чи іншим чином становили загрозу територіальній цілісності України та життям її громадян.

На додаток до вищесказаного варто зауважити те, що велика частка населення (66%) вважає невідповідність українського законодавства однією з причин того, що Римський статут досі не ратифікований в Україні, тоді як інші переконані, що проблема полягає в війні, яку проти нас розпочала російська федерація.

Щодо останнього питання, в якому зазначається про сприяння ратифікації Римського статуту розслідуванням міжнародних кримінальних злочинів на території України, то велика чисельність населення вважає це правдою, оскільки ці судові розслідування слугуватимуть засобом притягнення винних до відповідальності і сприятимуть становленню справедливості.

Перспектива ратифікації Римського статуту в Україні не може визначатися конкретною датою, адже це питання повністю залежить від багатьох чинників всередині держави. Проте можна однозначно сказати, що ратифікація має безліч переваг для самої України, чого достатньо для ствердної відповіді на питання «Чи ратифікує Україна Римський статут?». Адже не зробивши цього, країна автоматично втрачає можливість використовувати спеціальні ефективні механізми притягнення до відповідальності за злочини проти людяності та воєнні зокрема.

Політична воля є важливим чинником для вирішення цього питання, але оптимізація внутрішнього законодавства зберігає свою актуальність. Мова йде про внесення змін до процесуального та матеріального права, що дасть можливість ефективно взаємодіяти з Міжнародним кримінальним судом. Також остаточна ратифікація позитивно вплине всю судову систему України та на правову свідомість громадян. Адже такий важливий крок сприяє підвищенню рівня довіри до законодавства держави та до всієї судової системи загалом. Крім того, збільшення державучасниць Міжнародного кримінального суду стане прямим сигналом всій світовій спільноті про посилення позиції верховенства права. Загалом притягнення воєнних злочинців за допомогою Міжнародного кримінального суду, зокрема, країни-агресора до кримінальної відповідальності матиме попереджувальний характер в контексті вчинення злочинів проти людяності, геноциду та інших в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 984_011 / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України* 2014. № 40. Ст. 2021.
2. Про національні та міжнародні санкції. Проект Закону України № 4454 від 03. 12.2022.
3. Боднар Н. А. Проблема ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в світлі європейського вибору України. *Журнал європейського і порівняльного права* № 8. 2018. С. 79–96.
4. Смирнов М. І. Перспективи та правові наслідки ратифікації Україною римського статуту Міжнародного кримінального суду в контексті військової агресії росії проти України. *Juris Europensis Scientia*. 2022. С. 98–102.
5. Волинець Р. До питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 289–293.
6. Язаджи В. С. Проблема ратифікації Римського статуту в Україні. Збірник матеріалів Всеукр. наук. студент. конф., м. Одеса : Гельветика. 2020. С. 236–238.
7. Rome Statute of the International Criminal Court, 1998.
8. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). Висновок Конституційного Суду від 11 липня 2001 р. № v003v710-01
9. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02 червня 2016 р. №1401-VIII/ *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради*. 2016, № 28, ст. 532.
11. Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян : Постанова Верховної Ради від 04 лютого 2015. № 145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015, № 12, ст. 77.